אור הצפון — עונג המצוות

עונג המצוותכל המצוות שציונו הקדוש ברוך הוא אינן אלא לענג בהן את הבריות, ואי אפשר לנו לתאר כלל לפי המושגים שלנו את שפע העונג והעידון שיש בהן. חז"ל אומרים "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" (קידושין לט:). הרי שכל התענוגות שבכל כדור הארץ ובכל חללו של עולם, על כל המוני הברואים והיצורים ועל כל מאורות השמים וצבאותיהם, אין בהם כדי סיפוק שכר אף למצוה אחת בלבד. ואף גן העדן שהקדוש ברוך הוא הניח בו את האדם הראשון, שהעידונים שנכללו בו, כפי שמתארים חז"ל, היו למעלה מכל מושגינו, גם הוא אין בו כדי לשלם שכר בשביל מצוה אחת. ולמה? משום שבכל מצוה יש עונג כזה שאין לו גבול ואין לו שיעור, וכל תענוגות תבל אינם כלום לגביו.

והעונג הזה אינו בא כשכר למצוה אלא הוא עצם מציאותה, כי גם המצוה אינה ציווי בלבד כי אם מציאות ממש. והוא מה שאומר הכתוב: "וכל העם רואים את הקולות" (שמות כ), הם לא שמעו את הקולות כי אם ראו אותם ממש בעיניהם כמו דבר שבמציאות. ולכן ענו בני ישראל: "נעשה ונשמע" (שם כד), והקדוש ברוך הוא אמר על זה: "מי גילה רז זה לבני שמלאכי השרת משתמשים בו שהקדימו נעשה לנשמע" (ראה שבת פח.), משום שראו במצוות מציאות ממש שיש בה עשייה. לפי זה אין הפלא שאמרו "נעשה ונשמע", כי לאחר שהגיעו למושגים כאלה שראו את הקולות, כלומר את מציאות המצוות והגיעו לעונג בלתי ישוער שהוא למעלה מכל התענוגות והעידונים שבעולם,10ראה חז"ל (תנחומא דברים א) "שכל הנסים שעשה לישראל במדבר, כך עתיד לעשות להם בציון וכו'. במדבר כתיב: 'וכל העם רואים את הקולות'; ובציון כתיב: 'קול ששון וקול שמחה'". השתוקקו לשמוע עוד ולהשיג יותר ויותר מתענוגי ה' בלתי הסופיים.

ואם כל המצוות כה על אחת כמה מצות שבת השקולה כנגד כל המצוות (שמות רבה כה:טז) שעיקר מצותה היא העונג, כדברי הכתוב "וקראת לשבת עונג" (ישעיה נח), - שהיא מציאות של מקור עונג אין סופי. ואף קדושת השבת פירושה: מציאות של עונג, לרבות התענוגים הגשמיים, שהרי ציותה התורה "זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ), ואמרו חז"ל "זכרהו על היין" (פסחים קו), כלומר שהעונג של שתיית היין מהוה קדושת השבת.

ומכאן שגם העבירה אינה אזהרה בלבד, אלא אף היא מציאות המונעת את תענוגותיו של האדם, היא מהווה מחיצה הגוררת בעד האדם מלהשיג את מציאות העונג האין סופי. ואין לך אסון גדול מזה, כי היא שוללת מן האדם תענוגות עליונים נצחיים כאלה שהם, כאמור, למעלה מכל מעדני תבל. ולפי זה נמצא שהעונשים הבאים לכפר על העבירות, מסירים את הגורם המונע את האדם מלהתענג על ה' בתענוגות מופלאים כאלה, והרי הם לטובתו ולאושרו.

חז"ל מספרים: "וכבר היו רבן שמעון בן גמליאל ורי ישמעאל יוצאין ליהרג, אמר ליה רבן שמעון לרי ישמעאל: רבי! יצא לבי שאיני יודע על מה אני נהרג. אמר ליה ר' ישמעאל: מימיך לא בא אדם אצלך לדין או לשאלה, ושהיתו עד שהיית גומר כוסך או שהיית נועל סנדלך או עד שהיית עוטף טליתך, ואמרה תורה, 'אם ענה תענה אותו', אחד עינוי מרובה ואחד עינוי מועט. ובדבר הזה אמר ליה נחמתני" (ילקוט שמות שמט). הרי אנו רואים שרבן שמעון בן גמליאל לא דאג כלל על שהוא יוצא ליהרג, כי אם כל דאגתו היתה שמא עבר עבירה חמורה (ראה אבות דרבי נתן לח בנוסח אחר, שאמר רבן שמעון בן גמליאל לרבי ישמעאל: "אוי לנו שאנו נהרגין כמחללי שבתות וכעובדי כוכבים וכמגלי עריות וכשופכי דמים"), והיא תמנע ממנו ליהנות מהתענוגים העליוניים הנצחיים אשר יסורי המוות אינם כלום לגבם. ולאחר שר, ישמעאל אמר לו שיכול להיות שנתחייבו על עבירה קלה, ועונש ההריגה בא לכפר עליה - אמר לו "נחמתני", כי הוא שמח על זה מאד וראה ביסורי המוות אושר גדול, שעל ידי כך ימורק עוונו ויזכה להתענג על ה' בתענוגים המופלאים הבלתי סופיים.

ואם בכל העבירות כך, על אחת כמה במי שנכשל בחילול שבת, שנמנע ממנו העונג המופלא של מצוה זו השקול כנגד כל תענוגות התורה כולה. ואם ימצא דרך שיכופר לו עוון זה, הרי נעשה ראוי לאותו תענוג נצחי, ואין לך אושר גדול מזה. ונמצא כי מה שהתורה אמרה "מחלליה מות יומת" (שמות לא) אין זה עונש כלל, אלא הריהו לטובתו של האדם, כי המיתה מכפרת עליו ויהיה זכאי לעונג אין סופי לנצח נצחים.